

nek erre a munkájára is tudnak időt szakítani. A felügyelet természetesen sokkal hathatósabb lesz, mert többen végzik és mert a fiatalok is tudják, hogy az önként vállalkozókat a társadalmi kötelesség érzése vezeti.

AZ ELMEBETEGSÉG ÉS ELMEGYENGESEÉG JELENTŐSÉGE
A BÜNTETŐJOGI BESZÁMITHATÓSÁG SZEMPONTJÁBÓL.

Különlenyomat a "Gyógyászat" 1905-ös számaiból. Bp. 1905.

1. A tételes törvények elvi álláspontja a büntetőjogi beszámítás kérdésében.

Évezredek óta állandóan foglalkoztatja a bölcselőket, a theologusokat és a jogászokat, korunkban pedig a lélektan művelőin felül főleg a jogtudósokat, a törvényelőkészítőket és a gyakorlati jogélel munkásait a beszámithatóság kérdése, melynek háttérében a szabad akarat és a determinismus tana van.

Habár az emberi elme e tárgy körül évezredek óta végzi szakadatlan munkáját, mégis tudvalevőleg a beszámítás tanának alapkérdéseire nézve napjainkban is a legnagyobb ellentéteket találjuk. Mind a mellett újabban egy jelentős fordulat állott be: a tudományos kutatás iránya és módszere egészen más lett, mint eddig, a mennyiben a beszámithatóságot a jogtudomány napjainkban már nem speculativ bölcsészeti okoskodással, hanem a természettudományi kutatási módszernek felhasználásával vizsgálja.

A tételes törvényhozások azonban még nincsenek azon az állásponton, a melyet az új irányok elfoglálnak. Ebből folyólag korunkban éles ellentét van egyrészt a tételes törvények rendelkezései, másrészt némely újabb büntetőjogi iskolák követőinek tanítása, illetőleg kívánalmái között.²

Míg a büntetőjognak újabb irányai, különösen pedig a bűnügyi embertani és a büntető sociológiai iskola követői azt állítják, hogy az embernek szabad akarata nincs, a mennyiben ő tisztán a külviszonyok által determinálva követi el a bűncselekményt, addig a régibb, de még nagy tulsúlyban lévő, ú.n. "klasszikus iskola" hívei, habár ezek között is akadnak nagy számmal igen jelentékeny büntető jogtudósok /pl. Merkel/, a kik a determinismus álláspontján vannak, nagyban és

egészben véve azt a felfogást fejtik ki, a melyet a magyar büntető törvénykönyv is /76. §-ából kivehetőleg/ elfoglalt volt, t.i. hogy létezik "az akaratnak szabad elhatározási képessége". A ki ezen képesség birtokában cselekedett, az rendszerint beszámítható. A beszámíthatóság főfeltételének fennebb említett körülírása egy német jogtudós irodalmi tevékenysége folytán került büntető törvénykönyvünkbe. A régibb törvények t.i., a melyek a beszámíthatóság kérdését néhány §-ban megoldották, helytelenül és siker nélkül megkísérelték azt, hogy felsorolják az elmebetegségnek azon főbb eseteit, a melyek a felismerési képességnek vagy az öntudatnak megzavarásával jártak, s ezeket ilyen taxatív felsorolással kísérelték meg a büntető törvénykezés számára codificálni. Természetes, hogy ez az eljárás egészen helytelen volt azért, mert a törvényszéki elmekörtán haladásával az elmebetegség fajainak elnevezése változott, illetőleg az elmebetegségnek új kórformái állapítottak meg, s így az említett alapon szerkesztett törvénykönyvek néhány évtized múlva a gyakorlatban sokszor alkalmazhatatlanokká lettek. Az előbb említett felsorolást kísérelte meg több német partikularis büntető törvény is a XIX. század hetedik évtizedéig és ezt bírálta Berner berlini jogtanár, a ki ilyen felsorolás helyett általános körülírást javasolt. Az általa javaslatba hozott általános körülírás vétetett fel a német büntető codexba /51. §./ és ebből a magyar büntető törvénykönyvbe is átment.

Büntető törvénykönyvünk 76. §-ának ide vonatkozó része így hangzik: "Nem számítható be a cselekmény annak, a kinek elmetehetsége meg volt zavarva és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt." Ebből a rendelkezésből kitűnik, hogy a míg egyes magánjogi törvényeink /pl. 1877:XX.t.-cz.28.§.b.p./ az elmeenyengeségről külön rendelkezéseket tartalmaznak, addig büntető törvénykönyvünk nem szól az elmebetegség és elmeenyengeségnek semmi fajáról, sem nem különíti el az elmebetegség és elmeenyengeség fogalmát, hanem általában csak az elmetehetség olyan megzavarását említi, a mely oly fokú volt, hogy

miatta a vádlott nem birt akaratának szabad elhatározási képességével. Ha a vádlott, habár csak részben is, birt ilyen elhatározási képességgel, akkor büntető törvénykönyvünk értelmében bűnösségét meg kell állapítani.

Ezekből következik, hogy a 76. §. rendelkezésében a beszámíthatóság első és legfőbb feltétele "az akaratnak szabad elhatározási képessége", a miből viszont kétségtelen, hogy büntető törvénykönyvünk értelmében bűnösségét meg kell állapítani.

Ezekből következik, hogy a 76. §. rendelkezésében a beszámíthatóság első és legfőbb feltétele "az akaratnak szabad elhatározási képessége", a miből viszont kétségtelen, hogy büntető törvénykönyvünk ép úgy, mint a többi tételes büntető jog, indeterminista alapon áll. Ez álláspontnak lényege a következő:

Büntetés csak oly cselekményekért szabható ki, mely a tettesnek vagy részesnek beszámítható.

A beszámítás általában megállapítása annak, hogy valaki valamely tettért felelős. Különösen büntető jogi beszámítás annak kimondása, hogy a törvényhozás büntető parancsának vagy tilalmának megszegése s így a külső változás, melyet a tettes vagy részes előidézett, vagy a mulasztás, melyet elkövetett az ő bűnösségének következménye. A tételes jogok szerint az embernek csak oly cselekménye büntethető: a/ melyet az ő akaratára lehet visszavezetni, b/ melyre nézve megállapítható, hogy annak elkövetésekor akaratelhatározási képessége meg volt.

Az alanyi bűnösség tehát a büntetendőségnek első és legfontosabb feltétele.

2. A büntető jogi beszámíthatóság fogalma és alkotó elemei.

A beszámíthatóság fogalmát büntető törvénykönyvünk nem határozza meg; azonban egyes, különösen a beszámíthatóságra vonatkozó rendelkezéseiből felismerhető, hogy e fogalom alkotó elemeihez tartozónak tekinti a következőket: I. azt, hogy a cselekmény elkövetője öntudatának birtokában volt;

2. az akaratnak oly elhatározási képességét, melyet az elmebetegség, illetőleg az elmetehetségnek megzavarása kizár; 3. a cselekmény bűnösségének felismerésére szükséges belátási képességet.

Az, hogy büntetőtörvénykönyvünk e három alkotóelemet a beszámithatósághoz megkivánja, 76. §-ából, 84. §-ának első bekezdéséből és 88. §-ából határozottan kitűnik. A 76. §. ugyanis beszámithatatlanak nyilvánítja az öntudatlan állapotban elkövetett cselekményt. A fiatal koruakra és a siketnémákra vonatkozó rendelkezések pedig /84.§. 1. bek. és a 88.§./ a harmadsorban említett előfeltételt írják elő.

Tételes jogunk rendelkezései feltételezik azt is, hogy a beszámitható embernek az öntudata és a belátási képességen felül kötelességérzete is van, illetőleg hogy ő bir kötelességeinek tudatával s lelkiileg is képes uralkodni vágyain és szenvedélyein, továbbá tud különbséget tenni jó és rossz, erkölcsös és erkölcstelen, megengedett és tiltott, megengedett és büntetendő között. A mint a törvény előkészítésének történetéből megállapítható, tételes jogunk gondolatmenete e kérdésben a következő:

A beszámitható ember a bűncselekményre vezető indítóokok és a bűncselekménytől visszatartható akadályok és motivumok mérlegelése alapján relative szabad elhatározással dönt a felett, hogy elkövesse-e a büntetendő cselekményt vagy nem?

A 76.§-ban említett "szabad akaratelhatározási képesség" működését tételes jogunk körülbelül a következőleg képzei. Képzetek támadván az emberi agyban, azok akár belső ható ingerek folytán, akár a külvilág részéről ható ingerek /pl. az éhség, a szomszúság ingere/ következtében, az idegrendszer complicált mechanizmusára hatnak, mint olyan körülmények, a melyek a bűncselekmény elkövetésére indítanak a tettest. A tettes viszont a maga kötelességérzetével, annak tudatával, hogy kiteszi magát az elítélésnek és a büntetendő cselekménytől visszatartható motivumok mérlegelésével, pl. a büntetés súlyának felisme-

résével, stb. küzd ezen inger, illetőleg ezen, a cselekményre vezető motivumok hatása ellen. Ha le tudja őket küzdeni, hogy ha az ő akaratelhatározása oda fog concludálni, hogy inkább lemond arról az élvezetről, a mit neki a bűncselekmény elkövetése nyujtana, pl. mondjuk, hogy bosszúvágyát kielégítse: akkor nem követi el a bűncselekményt; ellenben, hogy ha a tettes lelkében végbemenő mérlegelés révén inkább a bűncselekményre vezető indító okok lesznek a döntők, a determinálóbb sulyuak, akkor elköveti a büntetendő cselekményt, daczára annak, hogy tudja, hogy esetleg büntetésnek teszi ki magát.

Elismerem ugyan, hogy a motivumoknak ez a mérlegelése a sulyosabb büntetteket megelőzőleg, továbbá a fegyelmezettebb akaraterevel, nagyobb intelligentiával és fokozottabb kötelességérzettel megáldott egyéneknél rendszerint be szokott állani. De hamis a tételes jogunkban is elfogadott, a való életet nem kellően méltató, doctrinär álláspont egyrészt a pillanatnyi bűncselekményeknél, másrészt annyiban, a mennyiben sajnos, igen sok esetben az emberek nem rendelkeznek sem elég idővel, sem elég felismerési képességgel, illetőleg jog- és kötelességérzettel arra, hogy ez a mérlegelés olyan higgadt, olyan nyugodt és olyan természetes lefolyásu legyen, mint azt a törvénynek elméletileg oda állított érvelése feltételezi.

Hamis ezenfelül a törvénynek kiindulási pontja, gyakran abból az okból, mert az esetek igen nagy számában a büntettesnél vagy a kötelességérzet nincs kifejlődve, vagy az erkölcsi érzet nincs meg /pl. az utczaí csavargókban vagy az elzüllésnek indult fiatakoruaknál/ vagy azért nincs meg ez a küzdelem, mert a cselekmény elkövetése pillanatában a tettes egészen más súlyt helyez a büntetendő cselekményre vezető motivumokra és az attól visszatartható motivumokat sokkal kevesebbre becsüli, mint később a cselekmény elkövetése után. Köztapasztalat, hogy néha egy-egy szenvedély, bosszúvágy, egy érzés, egy inger, valamely vágyakozás oly mértékben tudja befolyásolni valakinek lelki világát, hogy ő míg

csak az óhajtott bűncselekményt el nem követte, folyton ennek a momentumnak egyoldalulag tud csak fontosságot tulajdonítani. Esetleg még figyelmeztetik is őt mások, hogy az erkölcsnek vagy az államnak törvényei tiltják, hogy ilyen cselekményt elkövessen: mindannak daczára ő nem bír sem azzal a nyugalommal, sem azzal a megfontolási képességgel, sem nincs meg az a jogérzete, hogy kellően és egyenlően értékelje a bűncselekményre vezető és attól visszatartó körülményeket. Ennek következtében ilyenkor hamis az, hogy az elhatározás mindig a visszatartóztató és a cselekményre vezető momentumok helyes felismerésének és nyugodt mérlegelésének alapján keletkeznek.

3. Eredmények a btk.76.§. értelmének megállapításához

Az előrebocsátottakból a következő eredményre jutunk. Ha a védelem az elmebetegség vagy elmebetegség fenforgását vitatja, akkor btk.-ünk értelmében a beszámíthatatlanság csak akkor állapítható meg, ha egyrészt az orvosszakértők véleménye alapján a vádlott elmebetegnek, vagy gyengeelméjűnek tekinthető és másrészt bizonyítva van, hogy a vádlott épen ezen elmebetegség vagy elmebetegség folytán nem bír akarátának szabad elhatározási képességével.

Mint alább elő fogom terjeszteni, megegyezik a 76.§. ezen szövegezésével bíróságaink azon gyakorlata, a melynél fogva nem csupán arra helyeznek súlyt, vajjon adott esetben az orvosszakértők megállapították-e az elmebetegséget vagy elmebetegséget, hanem arra is, hogy az elmebetegség megzavarása olyan fokú volt-e, miképen e miatt a vádlott nem bír akarátának szabad elhatározási képességével?

Az akarátának szabad elhatározási képessége pedig, a mint a fentebbiekben kifejtettem, azt jelenti, hogy a tettes a cselekmény elkövetésekor mérlegelni képes a büntetendő cselekményre vezető ingereknek és a büntetendő cselekményektől visszatartóztató okoknak súlyát és ezeknek latolgatása után bizonyos relativ szabadsággal határozhat.

Kétségtelen, hogy btk.-ünk ezen álláspontja nem természettudományi álláspont, hanem a régi spekulatív bölcsészeti iránynak, t.i. nem a kísérleti, hanem a régibb értelemben vett lélektan álláspontja. S ez a nézet még nemcsak a legtöbb tételes törvényben, hanem a büntetőjogi írók többségénél is az uralkodó.

4. A 76. §. szövegezése és az orvosszakértők helyzete.

A 3. alatt jelzett kérdésekben a szakértő urak csak véleményt nyilvánítanak. Ez a vélemény kétség nélkül támogatja, gyakran irányítja is a bíróságot, illetve az esküdteket, de valóban annak elfogadása vagy annak elvetése kérdésében mégis a bíróság dönt, illetőleg az esküdtek döntenek, nevezetesen az esküdtek fognak e tárgyban határozni mindazokban az ügyekben, a melyeket az 1897. évi XXXIV. t. cz. /bűnvádi perrendtartást életbeléptető törvény/ az esküdttbíróóság hatáskörébe utal, jelesül általában akkor, ha a vád tárgya öt évnél hosszabb tartamu szabadságvesztéssel vagy életfogytig tartó fegyházzal, vagy halállal büntetendő büntett illetőleg nyomtatvány útján elkövetett bizonyos büntetendő cselekmények. A bűnvádi perrendtartás 358.§-a értelmében ugyanis az esküdtekhez intézett főkérdésben rendszerint bele kell foglalni a beszámíthatóságot kizáró okot és pedig akképen, hogy a főkérdésre adott igenlő válasz kizárja annak fenforgását; és csak ha ennek a kérdésnek befoglalása a főkérdést igen terjedelmessé vagy nehezen érthetővé tenné, akkor a beszámítást kizáró ok külön kérdésbe is foglalható. Mind a főkérdést, mind a külön kérdést kizárólag az esküdtek döntenek el.

Őszintén beismerem, hogy nagy aggodalmakkal kísérem azt, mikép ily nagy jelentőségű kérdésben a szakértők véleményét nemcsak a bíróság, a melynek tagjai, reményem, jogi oktatásunk átalakítása folytán, lassankint mindinkább törvényszéki elmekörtani ismereteket is el fognak sajátítani, hanem a teljesen laikus esküdtek is szuverén teljhatalommal döntenek. Ez egyébként az újabb büntetőjogi irányok művelői részéről

tüzetesen meg van már világítva és egyik oka annak, hogy ezen irányoknak mind orvosi, mind jogtanár munkásai gyakran nyilatkoznak az esküdt-széki intézmény ellen.

A btk. 76. §-ának szövegezése természetesen az orvosszakértő urakra nézve is igen nagy horderejű. Ha a bíróság a törvény szövegezését felhasználva teszi fel a kérdést, a szakértőtől nem azt fogja kérdezni, hogy a vádlott a bűncselekmény elkövetésekor elmebeteg vagy elmegeyenge volt-e, hanem azt, hogy a cselekmény elkövetésekor "birt-e akarátának szabad elhatározási képességével?"

A kérdésnek ilyen feltevése ellenkezik az orvosszakértő urak többségének determinista álláspontjával s már ez okból is éles bírálat tárgya volt.

A 76. §. újjászövegezésére nézve nagybecsű az a vélemény, melyet a btk. módosításának előmunkálatai kapcsán a magyar igazságügyminiszter úr felkérése folytán az igazságügyi orvosi tanács három év előtt adott s melyről annak idején azon az alapon szereztem tudomást, hogy az előadói tervezetek egyikének szerkesztésére az igazságügyi kormánytól megbízást kaptam.

5. Az úgynevezett "korlátozott beszámíthatóság" kérdése anyagi büntetőjogunk szempontjából általában.³

Btk.-ünk /megegyezően a német büntető kódexszel, s ebben a kérdésben ismét a német elméleti jogászok azon időbeli túlnyomónak tekinthető felfogását követve/ csak abszolút beszámíthatóságot vagy teljes beszámíthatatlanságot ismer.

Törvényünk álláspontja értelmében, ha a vádlott birt öntudattal, a külvilág tudatával és kötelességérzettel, és ennek következtében mérlegelhette a bűncselekményre vezető és az attól visszatartó indító okokat és azok mérlegelése alapján elhatározta magát a bűncselekmény elkövetésére, akkor bárminő volt az ő idegéletének degenerált volta vagy pszichikai szervezetének állapota, büntetendő cselekménye neki egészen

beszámítható és csak a büntetés mértéke enyhíthető. Szóval, tétéles jogunk szerint a beszámítási képesség fenforgása iránt feltett kérdést csak határozott igennel vagy határozott nemmel lehet megoldani.

1. Törvényünk álláspontja azon az érvelésen nyugszik, a melyet a német büntető jogtudomány-nak jelenlegi nestora, a nagyérdemű Berner, volt berlini egyetemi tanár a német büntetőtörvény tervezetéről irt bírálatában 35 év előtt következőleg fejtett ki: "a korlátozott beszámíthatóság fogalma természetileg tarthatatlan. Midőn az orvosok ennek a korlátozott beszámíthatóságnak elismerését kívánják, a leendő elmebetegeket /die werdenden Geisteskranken!/?/ tartják szemük előtt. Ezeket a "leendő elmebetegeket" azonban a korlátozott beszámíthatóság megállapíthatása esetében fél büntetéssel se lehet büntetni. Velük azonban csak a felmentés igazolt, stb.". /Kritik des Entwurfes eines Strafgesetzbuches für den norddeutschen Bund 1869. 20. lap./ Ugyancsak Berner, a ki már 18 kiadást ért tankönyvével a német büntetőjogtudományra nagy hatást tett, ezt az eszmét tankönyvében /18. kiadás, 76-ik lap/ a következőleg fejteti ki: "A bűnösséget mérjük, a beszámítási képességet vagy igenelnünk vagy tagadnunk kell. Tehát nem léteznek a beszámítható képességnek fokai. A mi némely régibb büntetőtörvénykönyv korlátozott beszámíthatóságnak nevezett el, valójában csak csökkent bűnösség."

Ezt az álláspontot a tétéles törvények nagy többsége osztja és azt az újabb irányokkal szemben elzárkózó, úgynevezett "classikus iskolának" nagyon sok tekintélyes írójánál is⁴ megtaláljuk.

Berner fejtegetése logikailag helyes, sőt megengedem azt is, hogy a korlátozott beszámíthatóság elnevezése sem szerencsés, de a kérdésben nem ez a döntő, hanem egyedül az irányíthatja a törvényhozást, vajjon vannak-e és különösen a büntető törvénykezés szempontjából összeütkezésbe jönnek-e a büntetőtörvénykönyvvel olyan egyének, a kik ugyan nem elmebetegek, azonban a kiknek elmeállapota rendszernek nem mondható. Mert

ha vannak ilyenek, a mint az orvosi tudomány és a törvénykezési gyakorlat egyformán bizonyítja, hogy vannak, akkor Bernernek érvelésével és a hatályban lévő legtöbb törvénynek álláspontjával szemben igazolt az újabb jogirodalomban mind erősebben érvényesülő az a törekvés, a mely ezen egyénekre nézve mind a büntetőjogi beszámítás kérdésében, mind a büntetés végrehajtás szakában külön intézkedéseket tart szükségeseknek.

Elismerik a korlátozott beszámíthatóság fogalmát a magyar bűnvádi perrendtartás /1896: XXXIII. t.-cz. 246.§./ és az 1902-ik évi május 22-iki norvég büntetőtörvény 39. és 44. §-ai.

A többi tételes törvény, nem törődve sem évezredes törvényhozási és ítélkezési tapasztalatokkal, sem az orvostudomány tanításával, ezt a kérdést ma is egy szarvas okoskodás alapján oldja meg. Már pedig a gyakorlati büntetőtörvényhozásnak sem a speculativ philosophia tanaiból, sem kizárólag a logikai fejtegetések szem előtt tartásával kell intézkedéseit megtenni, hanem a törvényhozás legfőbb kútfejeinek: az életnek tanulságait kell felhasználnia.

Az élet pedig megerősíti a legkiválóbb elmeorvosoknak azt a tapasztalatát, hogy a büntető bíróság elé számos oly egyén kerül, a kinek elmebetegsége a teljes szellemi épség és az elmebetegség közt van. Delbrück, a brémai elmeorvos-intézet igazgatója, a Nemzetközi büntetőügyi egyesület /N. B. E./ németországi csoportjának 1902-ben tartott ülésén /Bulletin de l'union. X. 629.lap/ kifejtette, hogy "a német elmeorvosok, a mint hosszabb idő előtt, úgy jelenleg is általánosan elismerik, hogy a pszichikai abnormális állapotoknak egész nagy sora ma, úgyszólván átmenetet alkot az elmebetegség és szellemi épség közt, melynek a büntetőtörvénykönyvben való figyelembevétele kívánatos, még pedig abban az irányban, hogy a törvényhozás ne csak a fogalmat határozza meg, hanem az ilyen állapotban lévő egyénekkel szemben a megtorló intézkedések tekintetében is külön szabályokat vegyen fel".

Természetesen nem volna helyes sem az ilyen állapotban lévő egyéneknek taxativ felsorolása a törvénykönyvben, sem ennek megkísérlése az iro-

dalomban; mert a törvényszéki elmekórtan vizsgálódásainak mélyebbitése, vagy újabb irányokba terelése azt vonhatná maga után, hogy ha valamely idetartozó csoport megjelölése kimarad a törvényből, akkor a kodexnek alkalmazása válnék nehézkessé, vagy volna épen kizárva.

Ennélfogva ugyanazokból az okokból, a melyekből az újabb törvények az elmebetségeknek egyes eseteit sem sorolják fel, csak valamely általános körülírás használata indokolt. Ilyen általános körülírás gyanánt Kahl berlini egyetemi tanár /a XXVII. német jogászygyűlésre készített véleményében, lásd: Verhandlungen. XXVII. kötet 137-248. lap/ a következőt ajánlja: "Korlátozott beszámíthatóság forog fenn, ha a tettes a bűncselekmény elkövetésekor tartósan oly beteges állapotban volt, mely a büntető törvénykönyv rendelkezéseinek átértését, vagy a bűncselekményre vezető indokokkal szemben kifejtethető ellenállási képességet csökkentette."

2. Azon törvényhozások, a melyek eddig az e csoportba tartozó egyénekkel foglalkoztak, legtöbbször azt a rendelkezést tartalmazzák, hogy velük szemben a büntetés enyhitendő, és egyúttal velük szemben a halálbüntetés vagy életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés alkalmazását kizárták.

Ennek az álláspontnak a gyakorlatban az szokott a következménye lenni, hogy a vádlottat korlátozott beszámíthatósága miatt kisebb súlyú vétség vagy csekélyebb büntett esetén néhány hónapi, vagy épen csak néhány heti szabadságvesztésbüntetésre ítélik, s annak végrehajtása után ő nyomban újból elköveti ugyanazt a büntetendő cselekményt, a melyre nézve az állam törvényhozásának tiltó rendelkezésével szemben az ő ellenálló képessége csökkent.

E tekintetben nagyon tanulságos az a példa, melyet Ziemke tanár, törvényszéki orvos az Aschaffenburg-féle folyóirat 1904-ik évfolyamának 125-ik lapján felhoz. Egy gyöngélműjű munkás, a ki 1886-ban ítéltetett el először serdülő lányon elkövetett fajtalanság miatt hat hónapi fogházra,

ezen büntetésének kiállta óta /nem véve figyelembe a sikertelenül maradt kísérleteket/ kilencz alkalommal követett el 5-12 éves leányokon újabb és újabb fajtalanságokat. Nyolcz ízben elítélte-tett. Egy ízben két évi, az összes többi alkal-makkor pedig az enyhítő körülmények figyelembe-vételével 2-18 hónapi tartamu szabadságvesztés-büntetésre. Az elítélt, a mint kiszabadult a te-tartóztatóintézetből, a legrövidebb idő alatt, egyszer már 11 nap mulva, máskor ugyanabban a hónapban, illetőleg néhány hét vagy néhány hónap mulva újból és újból tetten kaptott ugyanazon a bűntetten, pedig valószínű, hogy elkövette azt néhányszor olyképen is, hogy bűntette felfedezet-len maradt.

Ha megfontoljuk, hogy ez a szerencsétlen be-teg egyén büntetésével már eddig tiz kislánynak erkölcsi épségét tönkretette, hogy áldozatai kö-zül valószínűleg többet egész életére szerencsét-lenné tett, akkor be kell látnunk, hogy ezen né-hány hónapi szabadságvesztésbüntetés, a melyet az állam büntetőbiróságai reá mértek, eredményte-len is, értelmetlen is.

Nézetem szerint teljesen igaza van Ballet-nek, aki a francia börtönügyi társaságban e kérdésről lefolyt vita alkalmával /Revue Péni-tentiaire 1905.évfolyam 205.lap/ hangoztatta, hogy ez a rövid büntetés ilyen esetekben a leg-helyesebb megoldás. Mint igazságszolgáltatás is helytelen, mert beteg egyént sujt büntetéssel, a mi ellenkezik a büntetőjogi beszámíthatóság alaptételeivel. Mint társadalmi védekezés is rossz, mert hatálytalan és elégtelen oltalmat nyújt a társadalom tagjai számára. Szó sem lehet arról, hogy az illetőt, pl. fenti esetben azt a gyöngéelméjű munkást azzal a néhány hónapi vagy esztendei fogházzal megjavították, vagy physi-kailag, illetőleg psychikailag átalakították vol-na. Azoknak a várakozása, a kik ilyen esetben a szabadságvesztés-büntetésről valami csodatevő hatást remélnek, teljesen utopistikus, a mint ez a fentebbi esetben nemcsak a kilenczszeres visz-szaesésből tűnik ki, hanem különösen abból, hogy az elítélt a kiszabadulás után a legrövidebb idő

alatt, néha napok mulva már újabb bűntettet köve-tett el. A rövid büntetés ilyen esetekben egyér-telmű azzal a törekvéssel: szabad lábra helyezni valakit abból a célból, hogy néhány nap vagy hét mulva újabb büntetést érdemeljen ki, és pe-dig, hozzátehetjük azáltal, hogy egyik embertár-sát, aki véletlenül utjába akadt, egész életére tönkretegyje. Nem erre van szükség, hanem arra, hogy az állam törvényei mindazokat, a kik ellen a korlátozott beszámíthatóságu egyének újabb és újabb bűntetendő cselekményeket követnének el, a békés, tisztességes polgárt, a védtelen nőt, az ártatlan gyermekeket az ilyen szerencsétlen be-tegekkel szemben a jelenleginél hathatósabban és állandóbban megvédjék; ezeket a betegeket pedig olyképen helyezték el, hogy ne juthassanak az állam törvényeivel ellentétbe és önmagukat is ne tegyék ki a rájuk nézve szintén igazságtalan szabadságvesztésbüntetés szigorának.

3. A kérdésnek ebben az irányban való meg-fontolása folytán merül fel előttünk az a nehéz kérdés, a melyet az 1905 szeptember 3-án Buda-pesten összeülő VII. nemzetközi börtönügyi cong-ressus II. szakosztálya fog tárgyalni: "Szüksé-ges-e külön letartóztató-intézeteket felállítani oly egyének elhelyezésére, a kiknek korlátolt be-számítási képességét a bíróság megállapította, valamint a szokásszerű iszákosok számára? Ha igen, ezek az intézetek mily elvek szerint volnának szervezendők?"

Mint hogy előrelátható, hogy a tudomány leg-kiválóbb munkásainak közreműködésével tartandó tárgyalások folyamán ez a kérdés új szempontokból fog megvilágíttatni, erre nézve ma álláspontomat nem akarom jelezni, hanem csak arra utalok, hogy ilyen egyének, a mint ezt a legkiválóbb külföldi orvosszakértők és börtönügyi szakférfiak egyfor-mán elismerik, nem valók sem a fogházakba, sem az elmeorvosintézetekbe. Részükre külön orvosi kezelés volna szükséges, a mi azt jelenti, hogy az államnak gondoskodnia kellene egy olyan köz-benső intézetről, mely részben a fogház szigorát, részben az elmeorvosintézetnek a teljesen beszámíthatatlanokra vonatkozó berendezéseit mellőzi.

4. Eredmények. A fentebbiek alapján conclusionim a következők: Btk.-ünk álláspontjával szemben azokhoz csatlakozom, a kik a korlátozott beszámíthatóságu egyének nagy csoportját a tételes törvényekben nem mellőznék hallgatással, hanem rájuk nézve külön rendelkezéseket tartanak szükségesekek. Ez álláspontból kifolyólag természetesen szükséges kiegészíteni magánjogunknak hatályban lévő szabályait; továbbá intézkedéseket kell felvenni a polgári perrendtartásba /különösen ily egyének gondnokság alá helyezése tárgyában/, az anyagi büntetőjogba és szabályozni kell mind a büntetésvégrehajtás, mind az általános közigazgatási jog szempontjából az ily egyének elhelyezésének nehéz kérdéseit. Különösen rendelkezni kell az iránt is, hogy a büntetőbiróság elrendelhesse, mikép oly közveszélyes büntetettek, kiknek korlátolt beszámíthatósága megállapítható, külön intézetekbe helyeztessenek el.

A mi a büntető igazságszolgáltatás feladatát e csoportbeliekkel szemben illeti, bizonyos, hogy addig, a míg a tételes büntetőjogok e kérdésben valamely forradalmi jellegű átalakuláson nem mennek keresztül, a büntetőbiróságnak /ideértve az esküdtbiróságokat/ kell jövőre is határozni a felett, hogy:

a/ a vádlott, a kinek korlátozott beszámíthatóságát a védelem állítja, követett-e el bűncselekményt, és ha igen, milyen az a bűncselekmény;

b/ hogy a vádlottal szemben a társadalmi védekezésnek minő eszközei lesznek alkalmazandók?

Ez utóbbiakat nézetem szerint a biróság egymagában véve már szakismeretek hiányában sem lesz képes helyesen kiválasztani. Az idevágó rendelkezésekben a súlyt nem arra helyezném, hogy a korlátozott beszámíthatóságuak lehetőleg enyhén büntetessenek, hanem hogy minőségileg más elbánás alá jussanak és hogy velük szemben a védtelen sértettek hátrahatósabban legyenek megóva.

Már pedig csak az orvosszakértő lesz képes az eset részleteinek tüzetes mérlegelése alapján meghatározni azt, hogy adott esetben egyrészt a

beteg gyógyítása érdekében, másrészt a társadalom biztonsága szempontjából melyik elhelyezési módozat mutatkozik célra vezetőbbnek.⁵

Elvi álláspontom természetesen szükségessé tenné azt is, hogy /a mint ezt a francia börtönügyi társaság magas színvonalon álló vitájában kiváló elmeorvosok kívánták Revue pénitentiaire 29-e année, pp. 43-69., 186-221., 313-353./, ily egyének elhelyezése végett külön intézetek állíttassanak fel.

Ezek vezetőjének kétség nélkül elmeorvosnak kell lenni, a ki egyrészt az elhelyezett betegek gyógykezelését irányíthatja, másrészt véleményt nyilváníthat a bíróság részére arra nézve, hogy az intézetben elhelyezettek közül kik és minő időben volnának szabad lábra helyezendők.

5. Btk.-ünk 76. §-ának módosítása. A fennebb kifejtettek figyelembevételével abba a törvénytervezetbe, a melyet 1902-ben a magyar igazságügyminiszter ur megbízásából a Btk. módosítása és kiegészítése tárgyában készítettem, a következő rendelkezést vettem fel:

"11.§. A 76. §. helyébe 76. §. és 76/a. §. megjelöléssel a következő új szakaszok iktatandók:

76. §. Nem számítható be a cselekmény annak, a ki a büntett vagy vétség elkövetésekor öntudatlan állapotban volt vagy elmebetegségben szenvedett.

Ha a terhelt a büntettet vagy vétséget beszámíthatóságát korlátozó elmeengességben követte el, akkor gyógyítása vagy nevelése iránt a bíróság az orvosszakértők meghallgatása után, a terhelt egyéniségének megfelelő módon intézkedik.

Ennek részleteit és az ily egyének elhelyezésére szolgáló intézkedések berendezését külön törvény szabályozza.

76/a. §. Ha a bíróság megállapítja, hogy a terhelt elmebetegsége vagy szokásszerű iszákossága következtében a közbiztonságra veszélyes, az ítéletben intézkedhetik az iránt, hogy a terhelt megfelelő ápolás végett tébolydában vagy más intézetben helyeztessék el.

Eszküdtbirósági eljárásban a fennebb emli-

tett körülmény megállapíthatása végett az esküdtekhez külön kérdés intézhető.

Ha a bíróság által elrendelt ápolás újabb orvosi vélemény következtében szükségtelessé vált, az illetékes közigazgatási hatóság annak megszüntetése iránt intézkedhetik."

Teljesen tisztában vagyok a felől, hogy a javasolt új 76.§. második és harmadik bekezdésében foglalt intézkedés nagyon radikális és el vagyok készülve arra, hogy e tervezett §. a jogászok részéről heves bírálatban fog részesülni. Szükségesnek tartom azonban ebben a kérdésben a tételes törvényhozások álláspontjának gyökeres megváltozását azért, mert bizonyos, hogy minden ezen korlátozott beszámíthatóságú egyéneket nem lehet a fogházban normális elítéltekkel egyenlően kezelni, hisz' már Aristoteles óta fel kellett ismernünk annak a mondásnak igazságát, hogy "nem egyenlőkkel egyenlően bánni a legnagyobb igazságtalanság".

Az általam elfoglalt álláspontból mindenestre az az előny következne, hogy a büntetés végrehajtása alkalmazkodnék az elítéltek egyéniségének különbözőségeihez és amint Aschaffenburg /Das Verbrechen u. seine Bekämpfung 242. l./ helyesen kiemeli, ezen különböző egyéniségekhez mértén majd a gyógyítás feladatai, majd a nevelés, illetőleg átalakítás megkísérlése volna előtérbe helyezve, sőt egyes esetekben vizsgálat tárgyává kellene tenni azt is, vajjon nincs-e szükség arra, hogy a korlátozott beszámíthatóságú elítélteket megfelelő intézetben hosszabb tartamban gyógykezeljék, minthogy ellenkező esetben /a mint ezt a Ziemke tanár által felhozott esetek bizonyítják/ velük szemben a társadalom biztonsága egyáltalában nincs megóva.

Kétségtelen, hogy ilyen álláspontból kifolyólag az orvosszakértő az elítélt kezelésére sokkal nagyobb befolyást fog gyakorolni, mint a minőt részére a jelenlegi börtönrendtartások biztosítanak, de ez természetes következménye annak, hogy a természettudományok jelentékeny haladása folytán azok vívmányait a büntető igazságszolgáltatásnak is az egész vonalon megfelelően fel kell használni. Ez nemcsak az emberiség kove-

telménye, de egyúttal a társadalom biztonságának mellőzhetetlen postulatuma is.

IV. Az 1895-ben Párisban tartott V. nemzetközi börtönügyi congressus az elítélt és a közveszélyes elmebetegek elhelyezésének kérdésével foglalkozva, több francia és olasz egyetemi tanár és a párisi törvényszéki orvostani társaság előadójának /Ballet, Brunot, Foerden, Motet, Sergi stb./ véleménye alapján azt a határozatot hozta, hogy:

a/ a büntető bírósági eljárás alatt levő, vagy elmeállapotuk miatt felmentett elmebetegek elhelyezésére külön elmeegógyintézetek vagy külön osztályok állítandók fel;

b/ ilyen elmebetegeknek elhelyezése kérdésében az igazságügyi hatóságnak, közigazgatási hatóságnak és az elmeegógyintézet orvosának kell határozniok, és pedig az utóbbinak főleg arra nézve kell döntő hatáskört adni, hogy a betegek mikor bocsáttassanak ki a gyógyintézetből? /Actes du V. congrès pénitentiaire internationale de Paris I. kötet, 141-219.l./

Erre a határozatra azért hivatkozom, mert örömmel említhetem meg, hogy hazánk a határozat 1. pontjában említett intézet szervezésével megelőzte a külföldi államokat. A kőbányai országos gyűjtőfogház mellett erre a célra felállított osztály kezdeményezése dr. Moravcsik Emil t. tagtársunk, illetőleg az igazságügyi orvosi tanács érdeme.

2. A büntetés végrehajtásáról elmebetegség esetén bűnvádi perrendtartásunk 502. és 507. §-ai rendelkeznek.

Lábjegyzetek:

1. Már Aristoteles, a kit az emberiségnek minden időben a gondolkodásnak egyik legnagyobb herosa gyanánt kell tisztelnie, tüzetesen foglalkozott a beszámíthatóság tanával és idevágó

- nézeteit Loening jeni tanár terjedelmes /357 lapra menő/ kötetben fejti ki /Geschichte der strafrechtlichen Zurechnungslehre. I. 1903/. Aristoteles is tárgyalja a gyermekkor, gyengeelméjűség és az elmebetegség hatását a beszámíthatóságra. /Lásd Loening i.m. I. 240-244./
2. Ez utóbbiakból elég legyen emlitenem a következőket: Lombroso Uomo delinquente; német fordítása "Der Verbrecher" /übersetzt von Fraenkel, Hamburg. 1894/ I. kötet 300. és köv., 450. és köv., II. kötet 57-252. lap; ugyanő "Die Ursachen und Bekämpfung des Verbrechens" /übersetzt von Kurella und Jentsch, Berlin. 1902/ 93. és köv., 326. és köv., Ferri Enrico La sociologie criminelle /Paris 1893/ 261-303., 517-574; Garofalo La criminologie /4-e éd. Paris 1895/ 85. és köv.; Liszt "Die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit" /1896/. Strafrechtliche Aufsätze II. 214-229.
3. A kérdésnek nagy irodalmából dr. Salgó Jakab és dr. Lukács Hugó orvosi fejtegetésein /M. jogászegyleti értekezések. 216. és 220. füzetek/ és Friedmann Ernő cikkén /Huszadik Század/ felül csak a következő, a legújabb időben megjelent dolgokat említem: Delbrück brémai elmeegógyintézeti igazgató és Liszt berlini jogtanár előadásai a nemzetközi büntetőjogi egyesület /N. B. E./ németországi csoportjának 1903-ban Dresdában tartott ülésén /közölve: Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung. XI. kötet 593-613./; a Liszt által szerkesztett "Entwurf eines Gesetzes betreffend die Verwahrung gemeingefährlichen Geisteskranker und vermindert Zurechnungsfähiger" /közölve: U. o. XI. kötet 636-658./; Oetker würzburgi tanár tervezete a közveszélyes elmebetegek előzetes letartóztatásáról "und betreffend die Bestrafung, vorläufige Verwahrung und Internierung im Falle geminderter Schuldfähigkeit" /közölve: U. o. XII. kötet 58-75. lap/. I. törvénytervezetek

- tárgyaltattak a N. B. E. német birodalmi csoportjának X. stuttgarti ülésén /közölve: Mitteilungen XII. kötet 265. és köv. lap/. Lásd továbbá Hoegel bécsi főügyész cikkét: Die Behandlung der Minderwertigen; az Aschaffenburg által szerkesztett Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform I. kötet 333. és köv. lap. Nagyon magas színvonalon áll a párisi "Société générale des prisons" 1904. és 1905. évi ülésein e kérdérről folytatott vita, közölve a Revue pénitentiaire XXIX. évfolyam 1-5. füzetében. Az 1903. évet megelőző irodalmat összeállította Gottschalk Materialien zur Lehre von der verminderten Zurechnungsfähigkeit /Berlin, 1904/.
4. Hazánkban például a büntetőtörvénykönyv nagyérdemű commentátorának, Edvi Illés Károlynak munkájában: a büntetőtörvénykönyv magyarázata II. kiadás 1894. 280. és következő lap.
5. Jellemzően igazolják ezt a tényt azok az esetek, melyeket Delbrück a N. B. E. németországi csoportjának 1902-ben Brémában tartott országos ülésén felolvasott értekezésében felsorol. /Bulletin de l'Union international de droit pénal X. kötet, 632.-640. l./